

Laichman, Miloslav

O československé zahraniční politice v letech 1918-1939

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1957, vol. 6, iss. C4, pp. 171-173

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102649>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

J. Křížek, je možno dodat, že Křížek se nezúčastnil břevnovského sjezdu, jehož účastníci jsou známi, nýbrž tajné porady českých radikálů na Kozlovce v Malých Holešovicích u Prahy 16. května 1882. K poznámce 1 na straně 89 je třeba poznamenat, že inspekčních obvodů živnostenských inspektorů po zřízení živnostenské inspekce v Rakousku r. 1883 a ještě r. 1887, k němuž se vztahuje Hybešova poznámka, bylo v českých zemích podstatně méně, než uvádí Franěk. Roku 1884 bylo v celém Rakousku jen 9 obvodů živnostenských inspektorů, z toho 3 v Čechách a 1 na Moravě a ve Slezsku dohromady. Jejich počet byl pak postupně, ovšem velmi pomalu, zvyšován. Roku 1887, k němuž se poznámka vztahuje, byly na Moravě jen 2 obvody (Brno a Olomouc) nikoli 4, jak se tvrdí, 1 ve Slezsku (Opava) a také v Čechách jich nemohlo být deset, jak se v poznámce uvádí, protože brněnský obvod byl dvanáctý v Rakousku, počítajíc v to země rakouské a Čechy. Je správné, že tam, kde byl text dokumentů zkrácen, je vynechávka textu označena třemi tečkami. Bylo by však velmi prospěšné, kdyby bylo bývalo ve všech případech, kde byl text zkrácen, v poznámce uvedeno, proč byl text zkrácen, případně, co z něho bylo vypuštěno, tak, jak se to stalo v poznámce na straně 124. Seznam pramenů by měl být doplněn o dělnické časopisy „Hlas lidu“ a „Die Zukunft“ a další ročníky „Budovnosti“ a „Dělnických listů“. Soupis Hybešových pseudonymů o pseudonym J. Pilník, s nímž jsme se setkali vedle pseudonymu H. Pilník v „Hlasu lidu“.

Závěrem je možno říci, že přes uvedené připomínky a nedostatky, jimž je těžko ubránit se při tak rozsáhlé a snadné látce, je sborník vybraných článků a projevů J. Hybeše přínosem pro poznávání života a díla Hybešova. Jeho nezištná a obětavá práce pro lepší život naší dělnické třídy a pracujícího lidu a velké zásluhy o rozvoj našeho dělnického hnutí byly v sociálně demokratické a buržoasní literatuře záměrně zamlčovány. Nejen náhodou, že nemáme dosud o Hybešovi ani větší monografie, ani dílčích článků a statí. Proto se domnívám, že recenzovaný sborník je první, nebo chcete-li po brožurě J. Veselého a vydání Hybešových pamětí Zd. Šolle, další malou splátkou na velký dluh, který jsme dlužni památce Hybešově. V té formě, jak byl sborník pořízen, má výbor z projevů a článků J. Hybeše především cenu popularisační. Po některých dokumentech sáhne jistě i historik dějin dělnického hnutí a novodobých dějin ČSR. Pro účely vědecké by však bylo třeba přikročit, jak upozornil ve své zprávě v ČSČH IV, 1956, Zd. Šolle, k soustavnějšímu kritickému vydávání pramenů k dějinám dělnického hnutí a nové doby v ČSR. A konečně, výbor z projevů a článků J. Hybeše by měl být průpravou pro přípravu vědecké monografie o jeho životě a díle.

František Jordán

„O československé zahraniční politice 1918—1939.“ (SNPL, Praha 1956, str. 440).

Za redakce Vladimíra Sojáka vyšel v minulém roce sborník několika mladých autorů, který významně přispěje k poznání dějin předmnichovské ČSR i problematiky mezinárodních vztahů v letech 1918—1939.

Jak je již vidět v připojeném seznamu literatury a pramenů, autoři použili při zpracování sborníku velkého množství dokladů a studií. Uvedená marxistická literatura není sice k tomuto úseku československých dějin úplná, ale zahrnuje nejvýznamnější práce. I zaznamenaná buržoasní literatura je neúplná, obsahuje však velké množství zahraničních prací. Pozoruhodné je zde množství uvedených pramenů, většinou taktéž zahraničních. Četná další literatura se uvádí pod čarou jednotlivých statí, aby upozornila na možnost hlubšího studia jednotlivé problematiky. Rovněž připojení dokumentů lze kladně uvítat, i když bychom je raději viděli vydány samostatně. Celkově se dá říci o literatuře a dokumentech sborníku, že je to jedna z jeho předností.

Sborník zahrnuje šest statí, napsaných jednotlivými autory, kteří zpracovali československou zahraniční politiku mezi dvěma světovými válkami a rozdělili ji do tří období, jejichž zpracování si všimneme hlíže.

I. období je zpracováno ve statí Vladimíra Sojáka a zahrnuje léta 1918—1923. Československá zahraniční politika v tomto období odpovídá, jak zdůrazňuje v úvodu V. Soják, vnitřní reakční politice, stejně jako i v dalších obdobích. Je tomu tak proto, že skutečným nositelem této zahraniční politiky nebyly československé pracující vrstvy, ale buržoasie, která se již v říjnu 1918 vetřela k moci v novém státě, který vybojoval lid, vedený příkladem Velké říjnové socialistické revoluce. Československá buržoasie se zařazuje již od vzniku prvního socialistického státu do protisovětského bloku mezinárodní buržoasie, v úsilí zničit sovětskou moc. Již v letech 1918—1923 se tento přední rys československé zahraniční politiky plně projevuje v protisovětské intervenci československých legií, v jednáních kolem pařížské mírové konference r. 1919, dále v budování Malé dohody, na konferencích v Janově, Haagu i v dalších krocích československé zahraniční politiky. Vždy proti prvnímu socialistickému státu, proti všemu revolučnímu doma i za hranicemi, to je

základní linie československé zahraniční politiky, někdy skrytá, jindy otevřená po celou dobu předmnichovské republiky. Tato linie se zvláště zřetelně projevuje již na počátku československého státu. V tomto období jsou v československé zahraniční politice znatelný i další rysy buržoasní politiky a mezinárodních vztahů. A to v tom, že tato politika opět vychází ze zájmů a vývoje československého imperialismu, který usiloval nejen o protirevoluční zahraniční politiku, ale také o zesílení státu v rámci kapitalistického světa na úkor slabších a méně vyvinutějších kapitalistických států. I v tomto rysu československé zahraniční politiky, usilujícím o ždímání slabších konkurentů na mezinárodních trzích, v expansi československého kapitálu do zahraničí je nutno vidět protilidovou politiku naší domácí buržoasie. Pokud se týká sledování těchto základních a důležitých rysů čsl. zahraniční politiky, přináší stať o letech 1918—1923 nejen shrnutí dosavadních výsledků literatury a známých dokumentů, ale též nový, neznámý, nebo méně známý materiál, zvláště pro léta 1920—1923. Jsou to především dokumenty AMZV (Archivu ministerstva zahraničních věcí), které dokazují pravý charakter Malé dohody, uchvatitelské cíle a snahy československého imperialismu vůči SSSR, nebo i jiným státům. Tato stať také značně přispěla k dalšímu poznání reakčních snah československé buržoasie a hlavně ministra E. Beneše.

Československá zahraniční politika neměla v letech 1918—1923 jen úspěchy, ale mnohdy svých cílů ani zdaleka nedosáhla, hlavně vůči SSSR, v důsledku aktivního nesouhlasu československého lidu a boje KSC s protisovětskou činností československé vlády. Mnohé neúspěchy vyplynuly opět ze slabšího postavení československého imperialismu na mezinárodním kolbišti vůči silnějším soupeřům. Hlavní patron československých kapitalistů, francouzský imperialismus, počíná koncem tohoto období slábnout ve své hegemonii na evropském kontinentě, což rovněž ohrožovalo pozici i ČSR v rámci kapitalistických států.

Autorem zpracování druhého období československé zahraniční politiky je znovu Vladimír Soják. Na této stať, která se zabývá vývojem let 1924—1929, je zřetelně znát menší prozkoumání vnitřního československého vývoje. Hlavní pozornost této staťi je obrácena na sledování mezinárodních dohod, jako byl Dawesův plán r. 1924, locarnská konference z r. 1925, Briand—Kelloggův pakt z r. 1928, Youngův plán z r. 1929 a další významné události v souvislosti s československou politikou zahraniční. Jasně je zde dokazováno na základě materiálu, hlavně AMZV, jak na jedné straně sílilo Německo, podporované „desítkám dolarů“ z USA, a na druhé straně slábla Malá dohoda a Francie. Avšak i v tomto období zůstává československá zahraniční politika v podstatě protisovětská a bez ohledu na zájmy lidu.

Třetí období československé zahraniční politiky zaujímá ve sborníku léta 1929—1939 a je rozdělena do tří kapitol. Kapitola o československé zahraniční politice v období světové hospodářské krize zpracoval Miroslav Houštěcký. Je tu vylčeno období, kdy došlo k značnému oslabení mezinárodně politického postavení ČSR. Stávalo se tak ve prospěch Německa, silně podporovaného kapitálem USA a politikou Anglie. ČSR velmi těžce postižená hospodářskou krizí prováděla nejen reakční politiku vnitřní, kdy se snažila buržoasie převést důsledky krize na pracující vrstvy, ale také protilidovou politiku zahraniční. Spolu se západními kapitalisty usilovala československá buržoasie o další přípravu a protisovětské pokusy jak po diplomatické a ideologické stránce, tak i ve vojenských přípravách. Ani tentokrát se však nepodařilo mezinárodní buržoasii SSSR zničit. Československá buržoasie měla naopak mnoho starostí se sousedním stále sílícím Německem. Musila hledat cestu k udržení samostatnosti před rostoucím hitlerovským fašismem. K této souvislosti je také zaměřena kapitola Alexandra Orta o postoji ČSR k politice kolektivní bezpečnosti v letech 1933—1935. V tomto období musila konečně československá buržoasie uskutečnit uznání SSSR de jure a posléze spojeneckou smlouvu se SSSR, i když tak učinila ne s upřímnými úmysly. Je faktem, že k novému poměru k SSSR přispěl dlouholetý boj KSC a pracujících vrstev našich národů. Tento krok je však třeba chápat i s hlediska zájmu čsl. buržoasie. A to hlavně v důsledku jejího slábnoucího mezinárodního postavení a hrozícího fašistického nebezpečí. Nový poměr našeho státu k SSSR po r. 1935 se mohl stát obratem v československé zahraniční politice. Tato možnost však byla zmařena v dalším období předmnichovských let politikou československé buržoasie, která přivedla národy ČSR k mnichovskému diktátu a později i ke ztrátě samostatnosti.

Problematika tohoto vývoje československé zahraniční politiky je ve sborníku zpracována ve dvou kapitolách. Jednu zpracoval Pavel Auersperg a zabývá se v ní zesíleným ohrožením ČSR a účastí jeho buržoasie na politice podporování fašistické agrese v letech 1935—1937. Druhá kapitola je pak zaměřena na sledování zahraniční politiky v období Mnichova a okupace ČSR. Jejím autorem je Zdeněk Tomeš.

Kapitola o vývoji československé zahraniční politiky v letech 1935—1937 se zdá lépe

zpracována s hlediska souvislosti vnitřního vývoje a zahraniční politiky našeho státu, než ostatní kapitoly. Na otázku vnitřního vývoje, jako rozhodujícího faktoru pro zahraniční politiku státu je dán hlavní důraz. Dokazuje se tu, jak československá buržoazie a její vláda pokračovaly ve své politice podpory fašistického režimu a klamání pracujícího lidu. V zahraniční politice to zase bylo bezvýhradné přizpůsobování smířovací politice západních mocností v jejich politice k fašistickým státům. Západní mocnosti, USA, Anglie a Francie čím dále, tím více uvolňovaly hitlerovcům cestu a byli jim ochotni přenechat i ČR. Jak ve vnitřní, tak v zahraniční politice ČR sledujeme kroky, které stále jasněji vedly k národní katastrofě. Ani v době přímého ohrožení státu v roce 1938, o němž pojednává poslední kapitola knihy, se nezměnila protilidová linie československé zahraniční politiky. Opřít se o SSSR a doma zakročit proti domácím fašistům, to měly být kroky našeho státu. Československá vládnoucí buržoazie se rozhodla jinak. Bála se lidu doma i vlivu SSSR na zrevolučňování ČR. Proto setrvala na nesmyslné orientaci ke zrádcům, jimiž byly imperialistické mocnosti západu. Zrazovala a klamala československý lid dále, až ho přivedla ke ztrátě svobody.

Sborník „O československé zahraniční politice 1918—1939“ se tak stává základní pomůckou studia moderních československých dějin v současné době. Mnohé jeho závěry nebo problémy bude jistě možné v průběhu dalšího průzkumu zpřesnit nebo opravit, ale v porovnání s dosavadními pracemi o našich nejnovějších dějinách je to dílo nejen obsáhlé, ale i velmi hodnotné. Ve spleti někdy komplikovaných problémů a jednání se čtenář často těžko orientuje o tom, co bylo rozhodující a co vedlejší. Jindy zase postrádáme větší souvislosti s vnitřním vývojem. Ale i tak odpovídá sborník na hlavní otázky vývoje československé zahraniční politiky. Zpracování jednotlivých autorů se poněkud liší, ale to vyplývá i z toho, že se teprve hledají cesty, jak zpracovávat problematiku nejnovějších dějin a mezinárodních vztahů. Pokus autorů sborníku byl úspěšný. I přes nedostatky je to kniha, jakých u nás vychází málo a lze ji jen uvítat.

Miloslav Laichman

Jevsejev I. F.: **Z dějin Zakarpatské Ukrajiny.** (SNPI, Praha 1956, str. 155).

V r. 1956 vyšel ve Státním nakladatelství politické literatury překlad poučné studie o Zakarpatské Ukrajině, která byla v letech vývoje předmnichovské republiky součástí československého státu. Žežističtější Jevsejevovy práce je v rozboru a ve výkladu činnosti národních výborů na Zakarpatské Ukrajině v letech 1944—1945. Kniha také vyšla původně rusky pod názvem „Narodnyje Komitety Ukrainy — organy gosudarstvennoj vlasti (1944—1945)“, Moskva 1954. Autor nás ve stručnosti seznamuje s historickým přehledem této po staletí vykořisťované a národnostně utlačované země. Je to nesmírně obdivuhodná historie národa, který vydržel všechny náporů násilné maďaršace a v moderní době i počesťování a udržel si svou národní hrdost a touhu po sjednocení v jeden celek s velkým ukrajinským národem, jehož podstatná část byla svobodná již od Velké říjnové socialistické revoluce. Právě po vítězství proletářské revoluce v Rusku a na Ukrajině po prvé zasvítlo zakarpatoruskému lidu nadějně slunce svobody. Už tenkrát projevil tento lid svou touhu po sjednocení se sovětskou Ukrajinou. Československému pracujícímu lidu byla tato skutečnost zastřena a zatemněna v době předmnichovského vývoje, kdy buržoazní ideologie zamílila skutečný vývoj zvláště pokrokových a revolučních období našich dějin. Bylo by zapotřebí ukázat na pravou touhu zakarpatského lidu o sjednocení se sovětskou Ukrajinou hlavně studiem pramenného materiálu. Ale i tak se dovidá československý čtenář z Jevsejevovy knihy o mohutných lidových shromážděních v letech 1918 a 1919, která zřetelně projevila vůli sjednotit se s celým ukrajinským národem. Avšak tomuto sjednocení dovedla tehdy zabránit mezinárodní buržoazie, která se usilovně snažila zničit a izolovat první socialistický stát. Ukrajinský lid byl násilně rozdělen pařížskou mírovou konferencí již v r. 1919 mezi státy t. zv. sanitního kordonu, vytvořeného jako hráz proti SSSR. K ČR byla připojena zakarpatská část Ukrajiny i přes nesouhlas jejího obyvatelstva. Zakarpatský lid si nijak své hospodářské, sociální a kulturní postavení nezlepšil. Po celou dobu předmnichovské republiky zůstala Zakarpatská Ukrajina, tehdy uměle označovaná jako Podkarpatská Rus, zemí bídy a hladu, jak jí byla v dobách maďarského jha. Byl to zakarpatský lid, do kterého bylo snad nejvíce stříleno československými četníky, policií a proti němu bylo zakročováno i vojskem. Tato část ČR byla nejvíce zanedbávána hospodářsky. Není proto divu, že obyvatelstvo projevovalo tenkrát ve velkém měřítku své sympatie k SSSR a ke komunistické straně. Když pak nastala doba surově fašistické okupace v letech druhé světové války, zakarpatský lid znovu dokázal svoji životnost a revolučnost, i když právě on byl ve fašistickém běsnění nejvíce postižen. Hromadný odpor tohoto lidu proti fašismu